

PÕHISEADUSLIKU ASSAMBLEE
I. TOIMKONNA

5.oktoobri 1991.a. istungi
p r o t o k o l l nr. 6
10⁰⁰ - 16⁰⁰

Osalesid: V. Salum,
T. Kelam,
Ü. Vooglaid,
A. Sirendi,
H. Runnel,
L. Hänni.

Päevakorras:

Põhiseaduse eri projektide põhimõistete arutelu.

Juhatas V. Salum.

Arutusele võetakse põhimõisted, mis läbivad kõiki projekte ja jäävad aluseks sel või teisel moel ka põhiseaduse lõplikus variandis. Pealegi tuleks need mõisted eelnevalt läbi hääletada ka assamblee istungil. Arutelus lähtutakse esitatud projektidest.

Hänni soovib lähtuda struktuurist ja alustada terminoloogiast.

Sirendi soovib arutusele võtta viitsepresidendi institutsiooni loomise probleemi.

Hänni selgitab, et viitsepresident on reeglina neis riikides, kus domineeriv presidendi võim, ja küsib Sirendilt, kas sellise ettepaneku tegemine tähendab ka seda, et Sirendi automaatselt toetab presidendi võimu ka Eestis.

Vooglaid teatab, et tema on viimase poolteise aasta jooksul tihedalt olnud seotud Kadrioruga (Ülemnõukogu Presiidium-Toominga täpsustus), ja lisab, et see aparaat ei saa sellisel moel küll funktsioneerima jääda. Peaks olema selline isik, kes asendab presidenti tema äraolekul ja tegeleks ka tegeliku rahvavõimu organitega kohtadel.

Hänni on arvamusel, et asepresidendi institutsiooni loomist ei saa põhjendada ainult päevaprobleemidega. See tuleks kõne alla vast siis, kui riigipea on ka valitsuse juht. Vastasel juhul on töö korraldamiseks ka teisi võimalusi. Eestis tuleks jääda parlamentaarse süsteemi juurde.

Hänni lisab, et tema ettekujutuses ei ole Eestis asepresidendi institutsiooni. (LH)

Vooglaid toonitab, et asepresidendi funktsioon oleks kõigi omavalitsusorganite töö, tegevuse toime tugevdamine.

Salum küsib Runneli arvamust.

Runnel mõtiskleb alles riigivanema, riigikohtu ja riigikogu mõistete juures ning teeb ettepaneku arutada seda termine jada, mille tõstatas J. Rätsep assamblee istungil. Aseriigivanema kohta ei oska ta koheselt midagi öelda. Runneli arvates ei ole asepresidendi ja õiguskantsleri institutsioonide loomise küsimus esmajärgulise tähtsusega. Oluline on: kas liikuda ühe- või kahekojalise parlamendi suunas; kas omavalitsused on kahekojalised jne.. Asepresidenti ja õiguskantslerit võib alati juurde liita.

Salum juhib tähelepanu sellele, et küsimus tõusetus asepresidendi institutsiooni osas ja igäüks annab nüüd selles osas oma arvamuse.

Sirendi leiab, et asepresident peab olema, sest mis saab siis, kui president jääb haigeks või sureb ära. Asemele saab siis hoopiski peaminister ja võimude lahususe printsiip kaob. Asepresidendile võiks jääda omavalitsustega tegeleja roll. Peale asepresidendi võiks olla ka asepeaminister. Ei ole õige, et üks mees tahab ise kõik ära teha.

Vooglaid peab vajalikuks asepresidendi ja riigivanema valimist koos asetäitjatega (kaks korruga riigivanema soovitusel). Presidenti aga asendab asepresident.

Kelam toetab Hännit. Põhiküsimuseks loeb ka tema: kas on presidentaal- või parlamentaarsüsteem. Tööküsimusi saab aga lahendada ka abidega. Ka Kelam ei näe orientatsiooni presidentaalsüsteemile. On eeldada, et tuleb parlamentaarsüsteem, milles Kelam asepresidendi kohta ei näe. Ta leiab, et kriisimomendil ongi tarvis, et võim läheks sujuvalt üle ega ole sugugi võimude lahususe printsiibi vastu.

Hänni lisab, et see on tõesti õige tähelepanek. Eestis näeb Hänni riigipead siiski vaid ühes isikus.

Salum leiab, et pr. Hänni põhjendused on ka temale veenvad ning kuna ei minda üle nn. Ameerika süsteemile, siis teeb ta ettepaneku, riigipead asendab tema äraolekul Riigikogu juhataja, mitte peaminister.

Runnel täpsustab, kas see järeldus on nüüd lõplik ja kas seda hääletatakse.

H ä ä l e t a t i: kes on aseriigivanema e. asepresidendi institutsiooni sissetoomise poolt?

Poolt - Sirendi, Vooglaid (2);

vastu - Kelam, Salum, Hänni, Runnel (4).

Runnel teeb ettepaneku, enne kui minna Riigikogu probleemi juurde arutada ka riigivanema valimise korda.

Salum üldistab projektide järgi:

- 1) üldrahvalik,
- 2) Valib Riigikogu,
- 3) valijamehed (valijate kogu).

Vooglaid arvab, et arutada tuleks ka, milliseks perioodiks valitakse.

Runnel leiab, et presidendi valitsemise aeg ei peaks kokku langema Riigikogu ajaga. Rotatsioon peab olema kiirem. Siin sportlaste põhimõte. Poliitikud väsivad, nende vahetus peab olema kiirem. Riigivanem peaks olema pikema ajaga, vastavalt siis 3 ja 4 a. Runnel toetab valimist parlamendi kaudu, et vähendada manipuleeritavat rahvahääletust, kes ei pruugi sugugi kõige õigemal valikut teha. Parlamendis ollakse aga vilunud.

Sirendi on põhimõtteliselt nõus, et aeg ei peaks kokku langema. Kuid talle meeldiks, et rahvas valiks nii presidendi kui asepresidendi. Riigikogu olgu 4 a. ja riigivanem 5 a. Riigikogu peab vastutama rahva ees.

Runneli arvates on ebatäpsus ühe isiku valikul suurem, kui Riigikogu valimisel, kus eksimine väiksema tähtsusega. Seetõttu võiks Riigikogu valida ka rahvas.

Vooglaid: Kui asume seisukohale, et rahvas on loll, rahvas ei tea midagi, siis tuleb ära jätta ka klausel, et võim on rahva käes. Ometi on oluline, kellelt president saab mandaadi. Seejuures on Vooglaid ainult selle poolt, et president saaks mandaadi rahvalt. Parlamendil pole presidendiga midagi asja. Et aga parlamendi koosseis kiiremini vahetuks, see on Vooglaiu

3.

arvates küll õige, ainult et 3e aastaga keegi ei ammendu. Riigikogu võiks olla 4 aastat ja president 5 aastat. Vooglaid oleks nõus ka 3. aastaga, kuid eelistab siiski 4. aastat.

Kelam: 3 ja 5. Parlament valib presidendi.

Salum pooldab presidendi valimist kas Riigikogu või valijameeste poolt, sest praegu demokraatia ei toimi. Erakondadel puuduvad selleks vajalikud vahendid. Aeg võiks olla Riigikogul 3-4 ja riigivanemal 5 aastat.

Hänni kommenteerib, et stabiilsetes riikides võiks olla Riigikogu volituste aeg 4 ja riigivanemal 6 aastat. Eesti oludes oleks õigem 3, kuigi sümpaatsem on 4 ja 5. Printsipi eelistab Hänni otsesest valimist ega näe ka selles ohtu, kui rahvas otse valib. Väitele nagu oleks rahvas manipuleeritav võib vastata, et rahvas peab ka õppima oma vigadest. President võidakse valida kaheks järjestikuseks perioodiks, mitte enamaks.

H ä ä l e t a t a k s e -

- 1) Riigivanem e. president valitakse rahva poolt.
Poolt - Vooglaid, Sirendi, Hänni (3);
- 2) Riigivanema e. presidendi valib Riigikogu.
Poolt - Salum, Kelam, Runnel (3).
- 3) Riigikogu töö aeg 3 aastat. Poolt - Runnel, Kelam (2).
"- 4 aastat. Poolt - Hänni, Salum,
Vooglaid, Sirendi (4).
- 4) Riigivanema aeg 5 aastat. Poolt - Salum, Kelam, Sirendi,
Vooglaid, Hänni (5).
"- 4 " Poolt - Runnel, kes lepib ka
5. aastaga.
- 5) Riigivanema vanuse alammäär 45 aastat.
Poolt - Vooglaid, Hänni, Sirendi,
Runnel, Salum (5)

Erapooletu - Kelam.

Arutatakse, kas riigivanem peaks olema rahvuselt eestlane. Ei suudeta määratleda, kas eestlane mõlema vanema poolt jne. Loobuti selles osas arutelu jätkamisest.

Runneli ettepanekul lubab toimkonna esimees Salum edastada assamblee istungile ka riigivanema pikkuse: alammääraga meestel 1,75 m ja naistel 1,62 m.

H ä ä l e t a t a k s e, kes asendab Riigivanemat.
Kas Riigikogu juhataja (esimees) ? Poolt - Salum, Kelam, Runnel,
Hänni, Vooglaid (5).

peaminister poolt pole kedagi.

Sirendil oma seisukoht, et asendab asepresident.

Arutelu jätkub koos assamblee II. toimkonnaga, millest osalesid: Endre, Rumessen, Hainsalu, Petinov, L.Vahtre, Leisson, Sovetnikov, Mäll, Talve ja sekretär Meriste.

V. Salum palub istungi juhatamist jätkata pr. Liia Hännil.

Hänni annab ülevaate seni arutatust ja ka hääletamise tulemustest toimkonnas arutusel olnud põhimõistete osas.

Arutusele võetakse termin "Riigikogu" ja sellega seonduv.

Salum teeb viite üliõpilase Viljar Peebu artiklile "Postimehes", milles autor põhjendab kahekojalise Riigikogu põhjendatust lähtudes Eesti oma järjepidevusest.

4.

Salumi arvates on artiklis toodud põhjendus veenev ja tema toetab samadel põhjustel ja lähtudes 1938.a. põhiseadusest kahekojalist Riigikogu, kusjuures riigivolikogu ilma igasuguste piiranguteta 80 ja riiginõukogu eestlastest üle maailma 40 liiget, 10 iga maakonna esindajatest. Riiginõukogu oleks presidendi ainuvõimu piiramiseks ja rahvuse säilitamiseks. Pealegi on näha, et reaalselt on meil juba kaks parlamentaarset kogu olemas. Need tuleb praegu rahulikult teel ühe katuse alla viia. Eesti Komitee on tegelikkuses kahekojalisuse funktsioone.

Kelam pooldab 1. koda.

Vooglaid kordab kõigile, et ta on juba kolmel korral edutult öelnud, 1937.a. põhiseadus kehtib, seega kehtib ka see paragrahv ning on vaja minna põhiseaduse rakendamisele.

Sirendi on samal seisukohal ja toetab kahte koda.

Endre on nõus Vooglaiu põhjendustega ja toetab ka kahte kogu.

Hainsalu: 1 koda.

Leisson: 1 koda. 2 koda on vanades riikides, kus on lähtunud seisustest. Eestil sellist ajaloolis-traditsioonilist külge pole.

Sovetnikov: 1 koda.

Petinov: 2 koda tulenevalt ajaloolisest traditsioonist, kusjuures üks koda oleks tasakaalustava funktsiooniga poliitilises, teine territoriaalses valdkonnas.

Vahtre: 1 koda. Riiginõukogu moodustamine kätkeb ohtu. Väide, et kehtib 1937.a. põhiseadus, pole argument. Me teeme uut põhiseadust.

Vooglaid küsib, milles see oht seisneb.

Vahtre seletab, et praegu on ohjad ühe grupi käes. Kaasas on tugev taak kliki näol. Tekib küsimus, kas kasvatame seda klikki edasi või laseme ta turumajanduse tingimustes kiiresti laguneda.

Talve lähtub kahest küsimusteringist:

1) küsimus selles, milline on teise koja seadusandlik funktsioon või luuakse ta ainult ilu pärast;

2) kui soovitakse kahetasemelist parlamenti, ei pea selleks valima teist koda. Ka Soomes vaieldi algselt, aga hiljem tekkis teine koda lihtsalt parlamendi sees.

J.-K. Talve pooldab ühte koda.

Leisson leiab, et kui vanasti saadi riiginõukogusse seisuste järgi, siis riiginõukogusse jälle ametikohtadest lähtudes.

Runnel: 2 koda. Põhjenduseks ütleb ta, et reeglina vaatab ta alati funktsionaalsest küljest, kuid vahel teeb ta seda ka ontoloogilisest küljest, mistõttu ta väidab, et ka meil on seisused nagu lauristinid jne. On inimesi, kes põlvkondade kaupa pürivad võimule, siis võiks ju nende tarbeks teise koja moodustada, sellega piirata pisutki nende isikute pääsemist riigiteenistuse teatud astmetesse. Ei ole vaja lähtuda momendi hirmust ning katsuda viia meie riik normaalsetesse rööbastesse. Pealegi on Runneli arvates ühekojalise parlamendi pooldajate põhjendused nõrgad.

Mäll: 1 koda. Sest parlament pole mitte ainult seadusandja vaid ka esindus. Seadusloome korrektsus ja tasakaalustatus peab olema põhiseadusega tagatud.

Kelam soovib täiendavalt oma esialgset seisukohta põhjendada järgmiselt: kahekojalisus on kõige kunstlikum asi. Ajalooline traditsioon tegelikult puudub. Teise koja juurdemoodustamine

5.

väljendab ilmset umbusku. 1938.a. riiginõukogu oli oma olemuselt hoopiski üks sovjetlik organ, kuhu sai istutada teatud isikud, keda polnud kuhugi panna. Kui oleks tugev president, siis oleks vaja tasakaalustatust. Tegelikult oleks aga vaja teovõimelist parlamenti. Maakondade esinduse loomine ka muul moel ei peaks mingi probleem olema.

Salum arvab, et Kelami jutust tuleb ikka välja, et pooldab kahte koda. Salumi arvates näitab ka praktika, et teine koda on vajalik.

Runnel teeb märkuse Kelamile ja palub, et Pätsi valitsemisaega ei halvustataks.

K o k k u v õ t t e k s leiti, et kahekojalise pooldajaid oli suhteliselt palju, mispeale Talve arvab, et sellisel juhul peaks teine koda olema vähemalt rahva poolt valitud ja mitte ametitest lähtudes pandud.

O t s u s t a t i ühtlasi ka hääletada.

H ä ä l e t a t a k s e läbi,
kes on kahe koja poolt? Poolt - Petinov, Endre, Sirendi, Vooglaid, Salum, Runnel (6).

kes on ühe koja poolt? Poolt - Kelam, Hänni, Rumessen, Sovetnikov, Leisson, Vahtre, Hainsalu, Talve, Mäll (9).

I. toimkonna osas oli kahekojalise poolt 4 ja ühekojalise poolt 2.

Rumessen teeb ettepaneku ilma motiveerimata kiiresti läbi hääletada, kes on omavalitsuste tasandite poolt.

H ä ä l e t a t a k s e läbi, kes on
üheastmelise omavalitsuse poolt - Vahtre (1);
kaheastmelise -"- poolt - Salum, Kelam, Sirendi, Mäll, Vooglaid, Runnel, Hänni, Talve, Leisson, Hainsalu (10);

erapooletud - Sovetnikov, Petinov (2).
Otseste valimiste poolt - Vooglaid, Kelam, Sirendi, Hainsalu, Sovetnikov, Mäll, Hänni (7);
delegeerimise poolt - Salum, Endre, Rumessen, Vahtre, Talve, Leisson, Runnel (7).

II. toimkond lahkub.

Jätkatakse endises koosseisus.

Vooglaid tõstatab uuesti küsimuse sellest, kas peaks oma töö rahvale tutvustamiseks midagi tegema või lähtume arvamusest, et rahvas usaldab assambleed.

Hänni arvab, et selgitustööd võiksid teha ka erakonnad.

Sirendi leiab, et erakondlik tase on liiga madal, põhiseadus aga liialt püha, et seda erakondlikul tasemel arutada.

Hänni leiab, et poliitiline kultuur nõuab arutelu rahva hulka viimist.

Kelam peab õigeaks intervjuude andmist.

Otsust selles osas vastu ei võetud.

Järgmise probleemideringina võetakse arutellu valitsus ja peaminister.

O t s u s t a t a k s e valitsust nimetada ka edaspidi valitsuseks.

6.

Hänni küsib, kes kinnitab valitsuse.
 Sirendi leiab, et valitsuse peab kinnitama tervikuna.
 Kelam, Salum ja Vooglaid leiavad sama. Samal arvamisel ollakse ka selles, et peaministri kinnitab parlament.
 Salum peab õigeks ainult seda seisukohta, mis on toodud J. Adamsi ja tema projektis.
 Kelam arvab, et valitsus tervikuna kinnitatakse parlamendi poolt, seda ei pruugita teha valitsust moodustanud isikuga.
 Salum kiidab veel kord enda ja Adamsi projekti ja jääb selle juurde, et Riigikogu kinnitab peaministri.
 Vooglaid tõdeb, et õige on see, parlamendi ette tuleb ainult peaminister mitte kõik ministrid.
 Kelam põhjendab, et mõte on selles, et Riigikogu saaks sisuliselt hinnata valitsuse koosseisu.
 Hännil on küsimus: kes hiljem muudab valitsuse koosseisu.
 Salum leiab, et tõrjuva sekkumise võimalus on parem.
 Sirendi küsib Salumilt, mis saab siis, kui ministri vastu midagi teha ei saa.
 Hänni arvab, et ütleb ka lõpuks oma seisukoha, mille kohaselt parlamendi ette tuleb vaid peaminister. Edaspidi peaminister ja riigijuht lahendavad muud probleemid; kooskõlastavad valitsuse.
 Runnel leiab, et terve valitsuse Riigikogu ette toomine ehk polegi nii kõlvatu. See oleks nagu tutvustav rituaal. Hilisemad vahetused toimuksid peaministri ja riigipea kooskõlastamisel.
 Salum peab seda toredaks asjaks küll, kui kogu paraad iga vähe aja tagant end üles rivistab.
 Sirendi leiab, et parlament pole otsustusvaba, iga otsuse teeb ta ka enda peale.
 Salumi arvates ei saagi parlament igavesti mängida. Riigipea tasakaalustab.
 Hänni küsib, kes vastutab parlamendi ees, ja arvab, et juhul kui kinnitame peaministri, siis vastutab parlamendi ees samuti peaminister. Kogu valitsuse vastutuse puhul vastutus hajub. Seetõttu - kui soovime, et valitsusvõim oleks kompaktne, kes ajaks ühtset ja kindlat poliitikat, tuleb kinnitada ainult peaminister. Parlament võib suunata poliitilist joont, kuid peaminister peab alati parlamendi arvamust arvestama.
 Vooglaid arvab, et ega ministridki unusta seda, kus parteis nad enne olid.
 Salum leiab, et pr. Hännil on õigus ja ka argumendid on veenvad, mistõttu oleks meestel targem järele anda.
 Sirendi on seisukohal, et tema ei soovi kellegi eest vastutada ega taha ka, et keegi tema eest vastutab. Sirendi tahab kõikidel juhtudel ise vastutust kanda.
 Kelam arvab, et peaks ehk leidma mõningaid eeskujusid Euroopa riikide praktikast.

o t s u s t a t i :

1. Tõstatada Põhiseadusliku Assamblee täiskogu istungil põhimõistete läbihääletamise küsimus.
2. Kujundada oma arvamus iga esitatud põhiseaduse projekti suhtes 11. oktoobriks.

Juhatasid

Protokollis

Salum
Runnel

V. Salum
 L. Hänni
 S. Tooming

L. Hänni